

יום הכיפורים במקרא: "ובעשור לחודש השביעי הזה מקרא קודש יהיה לכם ועיניכם את נפשותיכם כל מלאכה לא תעשו" (במדבר כ"ט ז').

ועוד: "והייתה זאת לכם לחוקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה" (ויקרא ט"ב חז"ל): "עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר, עד שירצה את חברו" (מסכת אע"פ יומא פרק ה' משנה ט').

ועוד: "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים, שבהן בנוה ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו ובנות ישראל יוצאות וחולות בכר-מים ומה היו אומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אחת בוחר לך אל חתן עיניך בנוי הן עיניך במשפחה וכו'" (תענית דף כ"ו ע"ב).

ערב יום הכיפורים נוהגים לערוך "כפרות" את הכפרות רואים כזכר ל"שעיר לעאזל" שהיה איש עתי משלח ביום הכיפורים כדי לכפר על חטאי ישראל. על טקס "השעיר המשלח" ובחלמוד

מובא במקרא בפרשת "אחרי מות" (ויקרא), איש העתי היה מעלה את השעיר לראש ההר התלול הנקרא בשם לעזאזל ומעלה אותו על ראש הצוק, היה דוחף אותו מאחוריו והוא היה מתגלגל ויורד ולא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה ממנו אברים אזולתם / אברים. (יומא ט"ז ע"א)

בין גדולי התורה בדורות הקדמונים הייתה התנגדות לעריכת הכפרות בין המתנגדים הרמב"ן (רבינו משה בן נחמן) והרב יוסף קארו ה"בית יוסף" (שלהן ערוך) שחי לפני יותר מ-500 שנה, ובמקום כפרות הנהיגו לערוך פדיון כפרות ואת התמורה בכסף נתינו לצדקה.

נשאלת השאלה מיהו ה"איש עתי" על כך כותב ה"זוהר" הקדוש שחבר התנא האלקי רמי שמעון בן יוחאי במערה בה הסתתר והוא שואל את השאלה מיהו "איש העתי" ואיך מכירים בו שהוא מיועד לתפקיד זה. המלה: עתי, משמעתה? מיוחד ומזומן לתפקיד זה. על כך אומר הזוהר, וזה לשונו בפרשת אחרי מות: "דהוא זמין להאי, ורשום להאי, וכהנא הוה אשתמודע ביה, חד אע"פ עינא יתיר מאחרא פורתא, סורטה דעל עינא אחפיא בשערין סגיאיין, מכחלא עינא ולא מסתכל במישר האי הוא ב"נ (בר נש) זמין להאי וכדקא חזי ליה וע"ד (על דא) כתב ביד איש עתי" עכ"ל הזוהר ופירושו לעברית: מיועד לזה ורשום לזה והכהן היה מכיר בו כי עין אחת הייתה גדולה קצת מהשנייה, העור שעל העינן דהיינו העפעפים והגבות מכוסות בשערות גדולים וסמיכים ועבים העין בצבע כחול ואינו מביט ישר, זהו האדם המוכן לשלוח את השעיר לעזאזל והוא כראוי לו ועל כך כתוב ביד איש עתי.

ואנו מצדנו נוסיף הסימנים של איש העתי לדאבונו הגדול עומדים במבחן גם בדורנו אנו, אנשים עם גבות סמיכות ועבות מוכנים לכל דבר ולכל מעשה נבזה ושפל ודי לסכימ ברמיזא ולששיא בכורמיזא...

בחלמוד נאמר: "כל האוכל ושוחה בתשיעי (ערב יום הכיפורים) מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי" (ראש השנה דף ט' ע"א וע"ב). בערב יום הכיפורים ישנה מצווה להרבות באכילה ושתיה ולהרבות בברכות על כך ישנה אגדה: מעשה בחייט אחד ברומי, שהלך בערב יום הכיפורים לקנות דג בשוק לכבוד עריכת המצוה של כל האוכל בתשיעי, משום מה לא מצא שם אלא דג אחד כי כבר הדגים אזלו מן השוק בגלל המצוה של אכילה

בע"ב יופ הכיפורים ואחרים הקדימו אותו, על הדג היחידי התחרו החייט העני וושליח שר הגליל הרומי, זה מעלה בדמים וזה מעלה בדמים עד שהגיעו לשיא המחיר, של 12 דינרים של זהב טבין וחקילין, נציג המושל משום מה פחד שמא המושל לא מוכן לשלם סכום עתק זה בעד הדג, ולכן ויתר לחייט. בשעת הסעודה בארמון המושל שאל את הנציג שלו למה לא הבאת דגים? אמר לו אדוני! למה לשקר לך, אגיד לך את האמת, הלכתי לשוק לקנות דגים ולא מצאתי אלא דג אחד, היה שם יהודי שהעלה כל פעם את המחיר, מה רצונך שאביא לך גד במחיר אסטרונומי של 12 דינרים. שאל המושל מיהו היהודי? אמר לו את השם. אמר לעבדו לך אמור ליהודי זה כיון שיכול להרשות להוציא על דג 12 דינרים כנראה שיש לו אוצר גדול ולא שילם מסים לכן תגיד לא האוצר מוחרם למלך. הוא הלך ואמר לחייט מה תשצוה לו המושל. אמר לו החייט מה רוצה המושל? איזה אוצר בראשו? חייט אני. שאל אותו הנציג חייט עני מרופד אוכל דג כזה יקר? אמר לו החייט אדוני! יש לנו יום אחד בשנה שהוא מכפר על כל עונותינו שאנו עושים כל ימות השנה וכמגיע יום זה לא נכבד אותו? אמר לו כיון ששכנעת אותי על כונותיך הטהורות הרי אתה פטור שוהיה לך סליחה וכפרה באמצעות הדג"....

ישנם סיפורים שונים ומשונים על יום הכיפורים בתקופות השונות מספרים כי רבי לוי יצחק מברדיטשב נפגש ערב יופ הכיפורים קודם תפלת מנחה לבית הכנסת בדק כל מקום וכל פנה, מתחם השלחנות והכסאות והספסלים ולאחר כך עלה לארון הקודש פתח אותו וטען לפני הקדוש ברוך הוא ואמר: רבוננו של עולם בוא וראה מה בין בניך לבניו של עשיר? אלו נצטוו בניו של עשיר לאכול ולשתות היום, כמה שכורים היו מוטלים מתחת לכל שלחן וספסל. ואילו בניך נצטוו לאכול ולשתות היום כפי שנאמר: על האוכל ושותוה ביום התשיעי מעלה עליו הכהוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי. ואני לוי יצחק מברדיטשב מעיד לפניך ולפני כל הקהל בקדוש הזה, שבדקתי מתחת לכל שלחן וספסל ואפילו שיכור אחד לא מצאתי....

בערב יום הכיפורים לאחר הסעודה הטפסקת הולכים לבית הכנסת להתפלל, בערב זה כמעט כולם הולכים לשמוע את תפלת "כל נדרי", כפי שמקובל חובר הנוסח"כל נדרי" בספרד, בשעה שהאנוסים היו מתכנסים במרתפות וב מערות, היו קוראים בפניהם את הנוסח הזה של התרת נדרים לרמז שמתבטלים כל הנדרים והשבועות שהם האנטסים נדרו וצבעו בשעה שקבלו את הנצרות. אבל השאלה המתבקשת מי חבר את המנגינה ל"כל נדרי", על כך מספר ב. יאושזון (ב. יוטטמן) ז"ל בספרו "מאוצרנו הישן" את הספור הבא על הנחלת הלחן לכל נדרי" שמסר המלחין היהודי הנודע גולומב את סיפוא המעשה הבא: "בין מקורביו של מלך ספרד פרדיננד נמצא אחד בשם דון מנואל, שהיה מקובל מאוד במדינה. דון מנואל היה אחד מן האנוסים, הוא נתגלה ע"י מרגליה של האינקוויזיציה, ובית דין שלה דן אותו להשרף על המוקד. בטקס ההוצאה להורג נוכח המלך בעצמו, וברגע האחרון הביע המלך רצונו לחון את החוטא, בתנאי שיביע בפרהסיא את חרתו ויטבע אמונים כי למן היום והלאה כבר יהיה נאמן לאמונתנו הנוצרית. דון מנואל הרג רגע ואחר כך פנה אל המלך והתחיל צועק: השלשלת השלשלת איך אפשר לנתק את השלשלת? איזו שלשלת שאל אותו המלך הרי אין אתה קשור לשלש-ת? דון מנואל לא חדל לצעוק השלשלת של אברהם יצחק ויעקב שנששכת עד דוד המלך) לדון

מנואל היתה אגרת יוחסין שמוצאו מגזע זרע המלך דוד), איך אני יכול להסכים להנתק מן השלשלת הזאת? ואחר כך קרא בקול רם "שמע ישראל" וקפץ אל תוך כדרות האש של האינקוויזיציה-ציה. אחד מן המלחינים שבאולו הדור מספרת האגדה הנציח את כל המעמד הנורא הזה ביצירה מוסיקאלית והיא נתקבלה אחר כך בכל תפוצות ישראל בניגון המסורתי ל"כל נדרי". בצלילי ~~תלול~~ /הקדמה הראשונים באים לידי ביטוי רגשותיהם הקדושים של האנוסים. בשעה שהם מתאספים ביום הנורא בחדרים התת קרקעים ובמרתפים האפלים נסתרים להתפלל במחתרת אל בורא העולם. אחר כך הצלילים הולכים ומתגברים, נעשים סוערים יותר, נשמעים קולות חנוקים, מלאים פחד ויאוש. זוהי ההתנפלות הפתאומית של חיל האינקוויזיציה המתפרצים אל המחבוא הנסתר... ואחר כך... אנקותיהם ואנחות יאוש של המעונים הנכלאים בשלשלאות ברזל ואחר כך הולכת הנידונים את ההוצאה לשריפה ואחר כך קריאת אוי, אוי אוי המתהדהדת המלאה גאון, עקשנות ובוז אל האויבים וקריאות: השלשלת! השלשלת! של דון מנואל... ואחר כך צלילי הגטיסה החרחורים האחרונים, אפיסת הכוחות המסתיימות בקריאה האחרונה: שמע ישראל !!!

סיפור הקשור עם יום הכיפורים מובא בספר "שלשלת הקבלה" ושם מסופר: "קבלתי שהיה לרמב"ן (רבי משה בן נחמן - 1194-1270 - הטמון בעכו) שהיה מגדולי ישראל בימי הביניים, חלמיד אחד בשם ר' אבנר ויסה בו רוח עושים ונעשה צדוקי, ומזלו גרם שעלה במעלות, ויהי ~~לוא~~ נורא בכל הארץ. אחרי ימים ושנים כאשר הגיעו הימים הנוראים ראש השנה ויום הכיפורים בא אל רבו ביום הכיפורים והביא עמו חזיר הנז הוא נחר אותו בפני עיני רבו בשל אותו ואכל אותו באמצע יום הכיפורים היום הקדוש והנורא. לאחר שגמר אתהסעודה הששנה. שאל את רבו רבי נמשה בן נחמן בכמה עבירות הוא עבר וכמה כריתות הוא חייב? אז אמר לו רבי משה כי הוא עבר על ארבע... התעקש אבנר ואמר לו: אני עברתי על חמש... הרמב"ן נתן בו עיניו דרך כעס ויאלם האיש, כי עדיין נשאר בו מעט יראת הכבוד ודרך ארץ בפני רבו. ולמסוף שאל אותו הרמב"ן את השאלה מי הביא אותו אל ההמרה? על כך השיב אבנר: קרה פעם כי שמע מפי רבו (רבי משה) שדרש בפרשת "האזינו" כי בפרשה זו כלולות כל המצוות שבהורה וכל הדברים שבעולם. ולפי דעתו לא נכון הדבר ומאז הוא נהפך לאיש אחר... ויען הרמב"ן עדיין אני עומד על כך. ופנה אל אבנר ואמר לו: שאל נא מה שתרצה בכל מה שנוגע לפרשה זו פרשת "האזינו". ויתמה אבנר מאוד ואמר לרמב"ן, אם כן הראה נא לי אם תמצא את שמי כתוב בפרשת "האזינו", על כך השיב הרמב"ן, כן דברת. מידי תבקשנו. ותיכף ^{פנה} /הרמב"ן לקרן זוית והתחיל להתפלל לאחר שגמר את התפלה, בא אל אבנר ואמר לו: שמך נמצא בפסוק: "אמנתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם" כי בכל אות שלישיית של החבות אלו יש שם שם האיש שהיה ר' אבנר, כשמוע אבנר את מה שאמר רבו נפלו פניו וישאל לרבו הרמב"ן האם יש תרופה ומרפא למכאבו ויאמר הרמב"ן "אתה שמעת את דבר הפסוק וילך הרב לדרכו ותיכף לקח א אבנר ספינה בלי מלה ונכנס בתוכה וילך כאשר מוליכו הרוח ולא נודע ממנו מאומה". התפלה מרכזית ביום הכיפורים הוא "הוידוי", הרב יצחק מאיר אלתר (רוטנברג) מגור, (1799-1866) מיסד שושלת חסידות גור שהיה מגזע המהר"ם מרוטנברג, בעל מחבר הספר

"חידושי הר"ם" היה אומר: מפני מה סדרו את הוידוי - על חטא, בסדר אלף בית? התשובה: אלמלא האלף בית היינו מתוודים בוידוי שאין לו סוף... שכן העבירות והחטאים והפשעים שבידינו אין להם סוף...

לפי המסורת הוצא רבי עקיבא להורג ביום הכיפורים ולזכרם של עשרה הרוגי מלכות, שובצה בתפלת מוסף של היום הקינה על עשרה הרוגי מלכות הנאמרת בבתי הכנסת ביום זה.

פקוח נפש דוחה את יום הכיפורים

לפני משה וחמישים שנה בערך, התפשטה מגיפת החולי-רע במדינת ליטא, המגיפה הפילה חללים רבים, וכאשר הגיעו הימים הנוראים והמגיפה עדיין משחוללת מחמת הליושנות הגוף והרעב גוברת הסכנה להתפשטותה של המגיפה ביתר שאת, וכשהגיע יום הכיפוריים פרסם הרב ר' אליהו ישראל קלעטנר סלנסר (ליפקין) ז"ל (1810-1883), מייסדיה של תנועת המוסר, אשר הטביעה את חותמה על רוב ישיבות הליטאיות. ר' ישראל כאמור, פרסם טודעות בכל בתי הכנסת ובהימדרש בוילנא, הוראת חד משמעית לא להתענות ביום הקדוש הזה לקצר בפיוטים, לטייל בחוצות העיר לשאוף אויר לחושיע איש את רעהו בכח בכסף ובעצה, מחמת חשש פן העם לא יצוי להוראתו מפני קדושת ואימת היום הקדוש והנורא של יום הדין. עלה בעצמו על הבימה שבח הכנסת הגדול של וילנא, שהיה מלא מפה אל פה, ולאחר תפלת שחרית של יום הכיפורים, הוציא מאמתחתו בקבוק יין ועוגות הוא קדש על היין ואכל את העוגות לעיני כל הקהל הקהה הזה.

קודם תפלה "כל נדרי" מכריזים: "בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה, על דעת המקום ועל דעת הקהל אנו מחירים להתפלל עם העבריינים" ההכרזה זו הונהגה ע"י ר' מאיר מרוטנברג (1220-1293) כוונתו הייתה להתיר להתפלל ביום הכיפורים עם אותם היהודים שעברו על חק הצבור, ושהוטל עליהם חרם מטעם הקהלה היהודית, למשך יום הכיפורים הוסר החרם מעליהם והותר להם לבוא ולהתפלל בקהל ה'. ישנה גירסה אחרת שה"עבריינים" מכוון לאנוסים שיררו את דתם למראית עין ונשארו נאמנים בלבם לדת ישראל והיו באים בסתר בליל יום הכיפורים לבית הכנסת בכדי להתפלל בצבור.

יום הכיפורים הוא גם חג והוא נרשם בחגי ישראל לא רק צום יום של צער וחרטה על הנות אל גם כאמור חג. פילון האלכסנדרוני (ידידיה) מנמק את משמעות החג: "אחרי השופר חוגגים את יום הצום. ושם יאמר איש מן המאמינים אמונה אחרת ואינם חוששים לבנות ברים הבאים הנאים: וכי חג הוא זה, שאין בו משתאה וסעודות והבורות אורחים ומכנא אורחים ויין רב ומיני מעדנים וערימות מכל דבר הצריך לסעודה בהמו?, כי חושבים הם, כנראה, שלזה עונג ייקרא וזה מביא לידי תענוג, ואינם יודעים מה הוא התענוג לאמתו אותו הכיר החכם השלם בעינו החודרת. על כן קרא לצום חג וזה למען כיבוש היצר, אשו המחוקק מצוה לנהוג בו בכל שעה ובכל מקום ובכל ענייני החיים. ואולם הפעם הוא מצווה עליו ביתר חוקף בהקדישו לו יום מיוחד. כי מי שלמד להינזר מן הדברים הככרחיים כמו ומשתה. איך לא ידע להינזר מהמותרות, שכל עיקרם לא באו לשם הקיום והצלת החיים.

אלט לשם הנאה מזקת...?